

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

¹ E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

² Tulaŋ nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋi anjam bole di nenŋrenyonab soqnej. Nenŋren di Qotei aqa segi nenŋren. ³ Qotei aqa anjam bole di aqa segi Niri aqa anjam. Aqa Niri a tamo bulyosiqa Devit aqa leŋ na ŋambabej. ⁴ Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Niri siŋgila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus. ⁵ Yesus aqa siŋgila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ŋam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo unŋasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej. ⁶ Niŋgi dego Yesus Kristus na metŋgej deqa niŋgi aqa anjam dauryeqnub.

⁷ Qotei na niŋgi Rom qureq di unub qaji niŋgi tulaŋ qalaqalainŋeqnu. A na niŋgi metŋgej deqa niŋgi aqa segi tamo unŋasari unub. O ijo was, e anjam endi nenŋrenyosim nuŋgoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanŋi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Pol a marej, “E Rom Kristen nan̄gi unjr̄qai”

⁸ E mati n̄ngi anjam bei mern̄gwai. N̄ngi Yesus Kristus qa n̄n̄go areqalo s̄ngilateq̄nub deqa tamo un̄gasari gargekoba n̄ngi n̄ngi qa saoq̄nsib laq̄n-abqa sawa sawa kalilq̄ di n̄ngi queq̄nub. E deqa are qaloq̄nsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeq̄num, “Keretonum.” ⁹ E ijo are miligi s̄ngilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoq̄nsim aqa N̄iri aqa anjam bole palont̄oq̄nsim laq̄num. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oq̄nsim n̄ngi qa are qaleq̄num. ¹⁰ E gaigai n̄ngi qa endegsi pai-lyeq̄num, “O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen n̄ngi unjr̄qai.” ¹¹ O ijo was, e n̄ngi n̄n̄gwajqa are koba qaleq̄num. Di kiyqa? E Mondor aqa anjam n̄ngi mern̄gitqa dena n̄n̄go are s̄ngilatet̄n̄gwajqa deqa. ¹² Ijo are koba endegsi unu. E n̄n̄goq̄ bosiy n̄ngi Yesus qa n̄n̄go areqalo s̄ngilateq̄nub di unsiyqa dena ijo are s̄ngilatqai. N̄ngi dego e Yesus qa ijo areqalo s̄ngilateq̄num di unsibqa dena n̄n̄go are s̄ngilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are s̄ngilatoq̄nsim sqom.

¹³ O was n̄ngi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy n̄ngi n̄n̄gwajqa are qaleq̄num. Ariya e n̄n̄goq̄ bqajqa gam gaigai getēneq̄nu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo un̄gasari sawa bei beiq̄ di unub qaji n̄n̄go ambleq̄ di e waueq̄namqa n̄ngi are bulyoq̄nsib Yesus qa n̄n̄go areqalo s̄ngilateq̄nub dego kere e n̄n̄go ambleq̄ di wauoq̄nitqa tamo qudei n̄ngi are bulyoq̄nsib Yesus qa n̄n̄go areqalo s̄ngilatoq̄nqab. ¹⁴ E na Grik tamo n̄ngi ti yaun̄ tamo n̄ngi ti powo tamo n̄ngi ti nanari tamo n̄ngi ti Yesus aqa anjam minjroq̄nit quq̄wajqa

deqa Qotei na e wau ebej. ¹⁵ Deqa nin̄gi Rom qureq di unub qaji nin̄gi dego e na Yesus aqa anjam bole mer̄ngoqnit quqwajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa singila ti unu

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemai-bosaieqnu. Di kiyaaqa? Anjam bole di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nan̄go areqalo singilateqnu b qaji nan̄gi padalqa gamq na elēneqnu. A matiq Juda nan̄gi elēneqnu. Osiqa sawa bei bei qaji nan̄gi dego elēneqnu. ¹⁷ Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄grenyeb unu, “Tamo nan̄gi Qotei qa nan̄go areqalo singilatqab di a na nan̄gi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nan̄gi n̄ambile gaigai sqab.”

Tamo un̄gasari kalil nan̄gi na Qotei qoreiyeqnub

¹⁸ Iga qalie, Qotei a lan̄ goge di sosiqa aqa minjin̄ boleq ateqnu. A na tamo un̄gasari kalil a qoreiy-oqnsib kumbra uge uge yeqnub qaji nan̄gi awai uge enjreqnu. Nan̄go kumbra uge dena nan̄gi Qotei aqa anjam bole tenteqnub. ¹⁹ Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nan̄gi aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nan̄gi olo Qotei qoreiyeqnub deqa a na nan̄gi awai uge enjreqnu. ²⁰ Qotei a nami mandam ti in̄gi in̄gi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa man̄wa di tamo un̄gasari nan̄gi unoqneb dena bosu bosiq agi bini nan̄gi uneqnu. Gam dena nan̄gi Qotei aqa kumbra

uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa singila gaigai sqas qaji deqa ti nanği qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

²¹ Nanği Qotei qa qalie unub. Ariya nanği aqa ñam soqtqa uratoqnsib a binjyqa asginjreqnu. A segi Qotei bole nanği deqa are qalo-saieqnu. Nango kumbra dena nanği nanaritnjro-qnsiq nanço areqalo getentetnjreqnu. Deqa nanği ambruq di laqnu. ²² Nanği diqoqnsib mareqnu, “Iga powo koba ti unum.” Di gisanj. Nanği tulanj nanarioqnsib unub. ²³ Sosibqa Qotei ñambile gaigai unu qaji a qoreiyoqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanço sulum gereiyoqnsib nanği qa loueqnu.

Tamo unğasari nanği kumbra uge uge yeqnub

²⁴ Tamo unğasari nanği Qotei qoreiyeqnu deqa a na kamba nanği uratnjreqnaqa nanği kumbra tulanj uge uge jigat yoqnqajqa are prugnreqnu. Kumbra dena nanği na nanço segi jejamu tulanj ugeugeiyeqnu. ²⁵ Tamo unğasari deqaji nanği Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gisanj anjam segi dauryeqnu. Deqa nanği Qotei qoreiyoqnsib inji inji kalil a na gereinjrej qaji di binjnjroqnsib nanço sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a inji inji kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

²⁶ Tamo unğasari nanği di Qotei qoreiyeqnu deqa a na kamba nanği uratnjreqnaqa nanği jema kumbra tulanj uge uge yoqnqajqa are prugnreqnu. Nango jema kumbra agiende. Unğasari nanği

tamo ti nerenqajqa uratoqnsibqa uña bei bei wo nerenqeqnub. ²⁷ Tamo nanği dego uña ti nerenqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo nerenqajqa are tulañ prugnjqeqnu. Nanği jemai kumbra di yeqñub deqa Qotei a nanği kambatñjroqnsiqqa nanğo jejamuq di awai tulañ ugedamu enjqeqnu.

²⁸ Nanği Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalo-saieqñub deqa Qotei na nanği uratñjqeqnaqa nanği nanğo segi areqalo uge uge dauryoqnsib kumbra uge uge yeqñub. ²⁹ Nanğo kumbra uge agiende. Nanği kumbra bole tiñtiñ yqajqa torei urateqñub. Nanği ñoro koba oqajqa mamaulñjqeqnu. Nanği tamo nanği jeutñjqeqñub. Nanği tamo qudei iñgi koba ti unub qaji nanği qa are ugeiñjqeqnu. Nanği tamo nanği ñumoqnsib moiyoñjqeqñub. Nanği laña laña ñiriñoqnsib gisañ anjam mareqñub. Nanği tamo qudei nanğo iñgi iñgi laña yainjqeqñub. Nanği tamo qudei nanği ugeugeiñjqeqñub. Kumbra kalil di nanğoq di tulañ koba unu. Nanği yomueqñub. ³⁰ Nanği gisañ na tamo nanğo ñam ugetetñjqeqñub. Nanği Qotei jeuteqñub. Nanği diqoqnsib laqnsib nanğo segi ñam soqteqñub. Nanği kumbra uge uge bunuj babtelenqeqñub. Nanği nanğo ai abu nanğo medabu gotrañyeqñub. ³¹ Nanği areqalo bole ti sosaieqñub. Nanği nanğo segi anjam bei dauryqa maroqnsib olo dauryqa urateqñub. Nanği tamo qudei nanği qalaqalainjrosaieqñub. Nanği tamo qudei nanği qa dulosaieqñub. ³² Qotei aqa dal anjam endegsi unu, “Tamo unğasari kumbra uge deqaji yeqñub qaji nanği ñumib moreñebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo unğasari nanği di Qotei aqa dal anjam qalie

bole. Ariya nanği olo gotranyoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Di segi sai. Tamo unğasari nanği dena tamo qudei nanği kumbra uge uge deqaji yeqnab unjroqnsib nanğo ñam soqtetnjroqnsib minjre-qnub, “Keretonub. Niñgi kumbra degyoqniy.”

2

Qotei a une tamo nanği awai uge enjrqas

¹ O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo unğasari nanği yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni na tamo unğasari nanğo jejamuq di une qamet-njreqnum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqnum. ² Iga qalie, tamo unğasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanği Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere nanği awai uge enjrqas. ³ Ni na tamo unğasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanğo jejamuq di une qamet-njreqnum ariya kumbra nanği yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo unğasari nanği di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai. ⁴ Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulañ boledamu ni emoqnsiqa a ni qa tariñsokobaiyeqnu. A urur ni awai uge emosaieqnu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotranyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqnsiq kumbra bole osormeqnu. Ni di qaliesai kiyo? ⁵ Ariya ino are miligi geteñejunu deqa ni are bulyosai.

Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqnum. Deqa mondonj diño batiamqa Qotei a kumbra tintin na tamo ungasari nanği peginjrsim aqa minjin boleq atsimqa a na nanği ni ombla awai tulan ugedamu enjwas. ⁶ Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo ungasari kalil nanžo kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas. ⁷ Tamo ungasari qudei nanği singila na tigeloqnsib kumbra bole bole yoqnsib lan qure qa gam itqajqa waukobaeqnum. Osib nanği lan qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulan singilaeqnum. Deqa Qotei na tamo ungasari nanği di awai boledamu enjrim nanği ñambile gaigai sqab. ⁸ Ariya tamo ungasari qudei nanği nango segi jechamu qa are qaloqnsib anjam bole gotranjoqnsib kumbra uge uge yeqnum. Deqa Qotei na tamo ungasari nanği di awai ugedamu enjrsim nanği qa minjin oqetqas. ⁹ Nanği kumbra uge uge yeqnum deqa mondonj nanği gulbe koba ti jaqatinj koba ti oqab. Matiq Juda nanği oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nanği dego oqab. ¹⁰ Ariya tamo ungasari kumbra bole bole yeqnum qaji nanği Qotei na aqaryainjrimqa nanği lan qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nanği aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei qaji nanği dego aqaryainjrqas. ¹¹ Qotei aqa ñamgalaq di tamo ungasari kalil nanği kerekere unub. Deqa a nanžo ñam qa are qalsim nanği peginjrqasai.

¹² Ninği quiy. Tamo qudei nanği dal anjam qaliesai. Di unğum. Nanği une yeqnum deqa nanği kalil padalqab. Tamo qudei nanği dal anjam qalie unub. Di dego unğum. Nanği une yeqnum deqa

Qotei na nan̄gi peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nan̄gi peginjrqas. ¹³ Tamo nan̄gi dal anjam laña queqñub qaji nan̄gi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bolesai. Tamo nan̄gi dal anjam quoqñsib dauryeqñub qaji nan̄gi segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqab. ¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nan̄gi dal anjam qaliesai. Ariya nan̄gi nan̄go segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqñub. Dena iga poigwo, dal anjam a nan̄go areqaloq di nami sosiq wauoqnej. ¹⁵⁻¹⁶ Qotei a nan̄go are miligiq di dal anjam nen̄gren̄yobulej deqa nan̄gi kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondon̄ diño batiamqa nan̄go areqalo qudei na nan̄gi minjrqas, “Nun̄go kumbra di uge.” Osim nan̄go areqalo qudei na olo nan̄gi minjrqas, “Nun̄go kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo un̄gasari nan̄go kumbra kalil nan̄go are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nan̄gi peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nan̄gi peginjrqas. Anjam bole e palonteqñum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo nan̄gi are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”

¹⁷ O Juda tamo, niñgi qudei endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib niñgi nun̄go segi ñam soqtoqñsib endegsib mareqñub, “Iga Qotei aqa tamo unum. ¹⁸ Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulañ arearetgeqnu.” ¹⁹⁻²⁰ Osib niñgi endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo un̄gasari ñam qandimo unub qaji nan̄gi

gam osornjreqnum. Iga na tamo ungasari ambruc di unub qaji nanği suwantnjreqnum. Iga na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nanği powo enjreqnum. Iga na tamo ungasari angro kiñilala bulosib nanarieqñub qaji nanği Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqnum.”²¹ O Juda tamo, kiyaca ningi gaigai dal anjam plaltoqñsib ariya ningi olo dal anjam di dauryosaieqñub? Ningi mareqñub, “Bajinjaib.” Ariya ningi olo bajineqñub.²² Ningi mareqñub, “Ningi tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.” Ariya ningi olo was bei aqa ñauñ jejamu ojeteqñub. Ningi gisañ qotei nanği qa asgiñgeqñu. Ariya ningi olo gisañ qotei nanžo atra talq dena sulum bajineqñub.²³ Ningi nunžo segi ñam soqtoqñsib mareqñub, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya ningi olo dal anjam di gotranjeqñub. Nunžo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam ugeteqñub.²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami ningi qa endegsib nenğrenyeb unu, “Nunžo kumbra uge di sawa bei bei qaji nanği unoqñsib Qotei aqa ñam misilinyeqñub.”

Tamo yai a Juda tamo bole?

²⁵ Bole, ni muluñ aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqñqam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjoqñsim laña muluñ aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo muluñ aiyosai qaji nanği bulqam.²⁶ Deqa tamo bei muluñ aiyosai qaji a dal anjam dauryoqñqas di a tamo muluñ aiyeqñub qaji nanği bul sqas.²⁷ Bole, ningi Juda tamo unub deqa ningi dal anjam ejunub. Ningi muluñ dego aiyeqñub. Ariya ningi dal anjam gotranjqab di tamo muluñ aiyosaieqñub qaji nanği

na mernḡwab, “Niḡgi une ti.” Naḡgi na deḡsib mernḡwab. Di kiyaaqa? Naḡgi dal anjam dauryeqnub deqa. Naḡgi muluḡ aiyosai di unḡum. ²⁸ Tamo bei a laḡa baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim muluḡ aiqas di aqa muluḡ bolesai. ²⁹ Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na muluḡ aiqas di aqa muluḡ bole. A na aqa jejamu laḡa osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a siḡgila yimqa aqa are miligiq na a muluḡ bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ḡamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo naḡgo ḡamgalaq di ñam ti sqasai.

3

Qotei a kumbra bole tiḡtiḡ na tamo naḡgi pegin-jrqas

¹ O ijo was, niḡgi kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni deḡsi maronum deqa unḡum, iga Juda tamo unum di laḡa. Iga muluḡ aiyem di dego laḡa.” O was niḡgi e deḡsib merbaib. ² Niḡgi quiy. Qotei a Juda naḡgo banq di iḡgi bole bole atej. Iḡgi bole bei agiende. A na Juda naḡgi aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej. ³ Bole, Juda qudei naḡgi Qotei aqa anjam di naḡgo areqaloq di siḡgilatosai eqnub. Osib aqa anjam di dauryosaieqnub. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqnu”? ⁴ O ijo was, iga deḡsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, “Tamo kalil naḡgi gisaḡ tamo. Qotei a segi qujai gisaḡ tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosai eqnu.” Agi

Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

“O Qotei, ino anjam kalil bole.

Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqribqa ni olo nanngi tulan bunjrsim ni une saiqoji sqam.”

⁵⁻⁶ Deqa ijo was, ningi kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqnqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyafa gago une qa njirinosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.’ Degsi marqom e?” O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo ungasari kalil nanngi peginjrqas? Di keresai. Nungo areqalo di mandam tamo nanngo areqalo. ⁷ Ariya ningi olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga gisan anjam maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnim aqa ñam tulan goge oqoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyafa iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?’ ” O ijo was, nungo anjam di tulan uge. ⁸ Anjam uge deqaji tamo qudei nanngi mare mare laqnub. Agi nanngi endegsib mareqnub, “Unqum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqnu.” O ijo was, tamo qudei nanngi degsib iga yomuigosib mareqnub. Di gisan koba. Nanngo kumbra uge dena Qotei na nanngi awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanği bunjnreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merngonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu. ¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu,

“Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹¹ Tamo qujai bei a Qotei qa poiyoſaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹² Tamo kalil nanği gam bole uratekriteqnu.

Nanği kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

¹³ Nanği kalil anjam uge mareleñeqnu.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanğo jekamu sub miligiq di qusaieqnu

dego kere tamo kalil nanğo medabu na anjam tulañ uge uge mareqnu.

Nanği gisañ anjam koba mareleñeqnu.

Amal uge na tamo uñjnreqnu dego kere tamo kalil nanğo medabu na tamo nanği tulañ ugetjnreqnu.

¹⁴ Osib gaigai nanğo medabu na tamo nanği qa anjam uge maroqnsib nanği qa are ugeinreqnu.

¹⁵ Nanği bati gaigai tamo ñumsib moiyoñjrqañqa urur ti gileqnu.

¹⁶ Nanği na tamo nanği ugeugeinjrqañqa are qaloqnsib gulbe koba enjreqnu.

¹⁷ Nanği lawo kumbra qaliesai.

18 Nanği Qotei yala ulaiyosaieqnub.”

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb unu.

19 Iga qalie, Moses a tamo unğasari dal anjam ejunub qaji nanği qa are qalsiq dal anjam nengrenyey. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoji.” A degsi marqa keresai. Iga tamo unğasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa namgalaq di une ti unum.

20 Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqnu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom di iga tamo bole sqom

21 O ijo was, iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiq iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nengrenyey. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego gam deqa marsib anjam nengrenyeb.

22 Gam agiende. Tamo unğasari kalil Yesus Kristus qa nanço areqalo siŋgilateqnub qaji nanği Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Gam di segi. Gam bei saiqoji. 23 Iga kalil une ateqnum deqa iga laŋ qureq oqsim dia Qotei itqa keresai. 24 Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqa iga qa are boleiyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga laŋa awaigej. 25 Agi Qotei a endegsi are

qalej. A na Yesus qarinyim bosim moiylim aqa leñ aisim tamo ungasari kalil a qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanngi qa tariñsokobaiyoqnej. Deqa a nanngo une qa nanngi urur kambatnjrosaiqnej. ²⁶ Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqnu, a gaigai kumbra bole tintin yeqnu. A na tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a laña minjrosaiqnu. A Yesus aqa wau na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga qalieonum, a kumbra bole tintin yeqnu.

²⁷ Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej. ²⁸ Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

²⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanngo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanngo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanngo Qotei dego.

³⁰ Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluñ aiyo qaji tamo nanngi ti muluñ aiyosaieqnub qaji tamo nanngi ti Yesus qa nanngo areqalo singilatqab di Qotei a nanngi kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas. ³¹ Iga maronum, iga Yesus qa gago

areqalo siŋgilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo siŋgilateqnum.

4

Abraham a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole soqnej

¹ Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom? ² Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ñam soqtqa kere qamu. ³ Ariya Qotei aqa anjam kiye neŋgrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.” ⁴ Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A laŋa awai oqasai. A wauosim dena awai oqas. ⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaosim Qotei qa aqa areqalo siŋgilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjqas. Iga qalie, Qotei na tamo naŋgi a qoreiyeqnub qaji naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. ⁶ Tamo naŋgi di wau bole yeqnub kiyo sai kiyo di uŋgum. Qotei a naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa naŋgi tulaŋ areboleboleinreqnu. Devit a nami anjam deqaji marej. ⁷ Agi a endegsi marej, “Qotei a tamo naŋgo kumbra uge qa are walyimqa naŋgo une kobotetnjqas di naŋgi tulaŋ areboleboleinjqas.

⁸ Tamo Koba a tamo nanngo une qa olo bunu are qalqasai di nanngi tulan areboleboleinjrqaas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo mulun aiyo qaji nanngi segi areboleboleinjrqaas e? Tamo mulun aiyosaieqnuub qaji nanngi dego areboleboleinjrqaas e? Od. Nanngi kalil koba na areboleboleinjrqaas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej. ¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej? A nami mulun aiyej kiyo a mulun aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a mulun aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej. ¹¹ A mulun aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej. Osiqa a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham mulun waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil mulun aiyo-saiosib nanngo areqalo Qotei qa singilateqnuub qaji nanngo moma matu. ¹² A tamo nanngi mulun aiyeqnuub qaji nanngo moma matu dego. Ariya tamo nanngi nanngo jejamu laja oqnsib mulun aiyeqnuub qaji a nanngo moma matu sai. Tamo nanngi mulun aiyoqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnuub qaji a nanngo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A mulun aiyosaisosiqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

Tamo ungasari Qotei qa nanngo areqalo singilateqnuub qaji nanngi inngi bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma nanngi ti endegsi minjrej, “E ninngi mandam kalil engwai.”

Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹⁴ Tamo nanji dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanji ingi bole bole enjrqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di laña ulonej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laña ulonej qamu. ¹⁵ Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo nanji dal anjam gotranjeq nabqa Qotei a nanjo une deqa minjin oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo nanji endegsi minjrqa keresai qamu, “Ninji dal anjam gotranjeq nub.”

¹⁶ Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteq nub qaji nanji qa ti are boleyosiq ingi bole bole nanji enjrqa marej. Deqa tamo nanji Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa nanjo areqalo singilateq nub qaji nanji ingi bole bole di oqab. Tamo nanji dal anjam ejunub qaji nanji segi ingi di oqasai. Tamo kalil Qotei qa nanjo areqalo singilateq nub qaji nanji dego ingi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu. ¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu sqam.” O ijo was ninji quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa nãamgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltjnreqnu. A segi na marnaqa ingi ingi kalil nami sosai qaji di brantelenej.

¹⁸ Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryqas di Abraham a poiyoasai.

Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minnej, “Ino moma nanji tulan gargekobaqab.” ¹⁹ Abraham a angro saiyoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa nanj Sara a dego tulan qeliej. Deqa a angtotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatqa uratosai. ²⁰ Anjam Qotei na nami minnej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatosiq aqa nam soqtoqnej. ²¹ A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqa kere.” ²² Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiyoji qa minnej.

²³ Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiyoji qa minnej.” Anjam di Abraham qa segi nengrenyosai. ²⁴ Iga kalil qa dego anjam di nengrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiyoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo singilateqnum. ²⁵ Qotei a Yesus uratonaqa jeu tamo nanji na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyayaqa? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiyoji qa mergej.

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

¹ Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatam deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum. ² Yesus na gam waqtetgonaqa iga a qa gago areqalo singilatam. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na lan qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tarineqnum. Iga deqa tulan areboleboleigeqnu. ³ Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilatgeqnaqa iga singila na tigelejunum. ⁴ Iga singila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotranyeqnamqa Qotei na iga nugocnsiq iga qa tulan areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lan qureq joqsim oqwajqa tarinoqnsim unum. ⁵ Ariya iga laja tarinosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

⁶ Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej. ⁷ Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom. ⁸ Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaigeqnu. ⁹ Kristus a moinaqa aqa len aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa

mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondonj Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom. ¹⁰ Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Niri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa nambile na Qotei a iga torei elenqas. ¹¹ Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa sinjila na iga Qotei ombla geregere unum deqa iga tulan are-boleboleigoqnqas.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a nambile qa utru

¹² Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil nanji dego une eleneb. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nanji dego une atoqnsib morenoqneb. ¹³ Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nanji une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanjo une geregere ubtosaijqnej. ¹⁴ Adam a soqnej dena bosiq bosiq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nanji morenoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranjej qaji di tamo bei na gotranjosai. Adam a segi na gotranjej. Ariya moiyo na nanji kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej. ¹⁵ Ningi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nanji morenoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nanji qa are tulan boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan

bunyejunu. ¹⁶ Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nanği peginjrsiqa nango jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo ungasari nanği une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nanği qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Osiqa nanği tamo bole une saiqoji qa minjrej. ¹⁷ Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranıyej deqa tamo ungasari kalil nanği moreneqnu. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nanği qa are boleiyeqnu qaji nanği nambile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo ungasari nanği di Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulanı bunyejunu.

¹⁸ Deqa ninği quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranıyej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nanği peginjroqnsiqa nango jejamuq di une qametnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil nanği tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiqa nambile enjreqnu. ¹⁹ Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranıyej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği dego une eleneb. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği tamo bole une saiqoji sqab.

²⁰ Dal anjam a bonaqa tamo ungasari nango une kobaonaqa nanği dal anjam gotranıyoqneb. Nango une kobaej bati deqa Qotei a olo nanği qa are tulanı boleiyej. ²¹ Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga sinğila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulanı boleiyeqnu kumbra dena iga olo

taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulanj boleiyoqnasiqa iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

6

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqbullem

¹ Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Ungum, iga une gargekoba yoqnqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulanj boleiyoqnqas.” Iga degsi marqom kiyo? ² Sai bole sai. Iga moiyoqbulosim une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnqom e? Sai. ³ Iga Kristus Yesus beteryosim aqa ñam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyoqbullem. Ningi di qaliesai kiyo? ⁴ Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqbullem. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa siŋgila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnqom.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵ Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyoqbullem. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom. ⁶ Iga qalie, une aqa siŋgila a gago jejamuq di waueqnu. Siŋgila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla namburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kaŋgal tamo bul sqasai. ⁷ Iga moiyoq tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸ Od, iga Kristus ombla moiyoqbullem deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nambile sqom. ⁹ Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu

moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai. ¹⁰ A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa singila kobotej. Ariya bini a olo nambile unu di a Qotei ombla nambile unub. ¹¹ Dego kere ningi endegsib are qaliy. Ningi moyobuleb deqa ningi olo une aqa kanjal tamo bul sosai. Ningi Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla nambile unub.

¹² Deqa une a nungo jejamu taqatqa laqnimqa ningi na olo saidiy. Ningi degyqab di ningi nungo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnqasai. Nungo jejamu agi bunuqna moiqas. ¹³ Une a nungo singa ti ban ti taqatqa laqnimqa ningi na olo saidiy. Ningi degyqab di ningi kumbra uge uge dauryoqnqasai. Ningi subq na olo tigelobulosib nambile unub deqa ningi nungo segi jejamu ti ban ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena ningi kumbra bole dauryoqnqab. ¹⁴ Une na ningi olo taqatngwasai. Di kiyaaqa? Ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a ningi qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di ningi unub.

Iga kumbra bole aqa kanjal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnqom e? Sai bole sai. ¹⁶ Ningi qalie, ningi nungo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi aqa kanjal tamo sqab. Dego kere ningi une dauryoqnqab di ningi une aqa kanjal tamo bul sqab. Osib ningi morenqab. Ariya ningi Qotei aqa kanjal tamo sosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi tamo bole une saiqoji sqab. Di ningi qaliesai kiyo? ¹⁷ Bole, nami ningi une aqa

kaŋgal tamo bul soqneḅ. Sonabqa bunuqna Qotei na niŋgi anjam bole merŋgonaq qusibqa nuŋgo are miligiq na dauryoqneḅ. Qotei a degyej deqa iga na a tulaŋ biŋiyoqŋqom. ¹⁸ Nuŋgo une na niŋgi tonto talq di breiŋgobulonaq sonabqa Qotei a dena niŋgi olo eleŋej. Deqa bini niŋgi kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul unub. ¹⁹ O ijo was, e mandam tamo naŋgo kumbra qa niŋgi yawo anjam merŋgeqnum. Di kiyaaqa? Niŋgi ijo anjam endi geregere poiŋgosai deqa. Nami niŋgi na nuŋgo siŋga ti baŋ ti naŋgi odnjreqnabqa naŋgi kumbra jiga ti kumbra uge ti naŋgo kaŋgal tamo bul sosibqa niŋgi kumbra ugeq breiŋgoqneḅ. Ariya bini niŋgi na olo nuŋgo siŋga ti baŋ ti minjribqa naŋgi kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul soqneḅ. Yim gam dena Qotei na niŋgi aqa segi kumbra boleq di atimqa niŋgi dauryoqŋqab.

²⁰ Nami niŋgi une aqa kaŋgal tamo bul soqneḅ. Bati deqa niŋgi kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul sosai. ²¹ Kumbra uge uge niŋgi nami yoqneḅ qaji dena niŋgi aqaryaiŋgosai oqneḅ. Agi bini niŋgi kumbra deqa jemaŋgeqnu. Kumbra dena tamo naŋgi moiyo gam tureqnuḅ. ²² Ariya nuŋgo une na niŋgi tonto talq di breiŋgobulonaq sonabqa Qotei a dena niŋgi olo eleŋej. Deqa bini niŋgi Qotei aqa segi kaŋgal tamo unub. Deqa niŋgi iŋgi boledamu oqab. Iŋgi boledamu agiende. Qotei na niŋgi aqa segi kumbra boleq di atimqa niŋgi dauryoqŋqab. Osib niŋgi ŋambile gaigai sqab. ²³ Une na aqa kaŋgal tamo naŋgi awai enjreqnu. Awai agiende. Naŋgi moreŋeqnuḅ. Ariya Qotei na iga iŋgi boledamu laŋa egeqnu. Iŋgi boledamu di agi

iga n̄ambile gaigai sqom. N̄ambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

7

Iga kumbra bunuj dauryoqnqom

¹ O ijo was, ningi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi mern̄gwai. Ningi qalie, tamo a moiyoaisoqnm̄qa dal anjam na a taqatoqn̄qas. A moiym̄qa dal anjam na a olo taqatqasai. ² Deqa ūna bei a tamo ti soqnm̄qa aqa tamo a moiyoaisoqnm̄ a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moiym̄qa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. ³ Deqa aqa tamo soqnm̄ a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala ūna. Aqa tamo moiym̄qa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala ūna sqasai.

⁴ Deqa ijo was ningi quiy. Ningi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moren̄eb deqa ningi olo dal anjam aqa sorgom̄q di sosai. Ningi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo un̄gasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulan̄ areareteqnu qaji di yoqn̄qom. ⁵ Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnm̄. Bati deqa dal anjam na gago ban̄q di gago sin̄gaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnm̄. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnm̄. ⁶ Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnm̄. Ariya bini iga Kristus ombla moiyo bulejunum deqa iga olo dal anjam aqa kan̄gal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum.

Iga dal anjam nami nenngrenyeb qaji deqa are qal-sim Qotei wauetosai eqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moiyo tgej

⁷ E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, “Ni ino was aqa ingi ingi qa mamaulmaiq.” Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu. ⁸ Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiqa ijo are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moiyo bulosiq uliejunu qamu. ⁹ Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej. ¹⁰ Onaqa dena e moiyo. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nangi nambile enjraqajqa. Ariya e dal anjam dena nambile osai. Dal anjam na e moiyo tgej. ¹¹ Di kiyaya? Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e gisanbej. Kumbra dena une na e moiyo tgej.

¹² Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tintinj kalil. ¹³ Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiq moiyo tgej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyo tgej. Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e moiyo tgej. Dal anjam na

une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulanj ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

¹⁴ Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum. ¹⁵ Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. ¹⁶ Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja. ¹⁷ Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu. ¹⁸ E qalieonum, ijo miligiq di inji bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum. ¹⁹ Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. ²⁰ Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

²¹ Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu. ²² Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulanj arearetbeqnu. ²³ Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo banq di ijo sinqaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu.

Une di singila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo banj ti ijo singa ti ijo jejamu ti di singila na taqateqnu. ²⁴ Gulbe dena e tulan ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqas qaji endi olo uratqai? ²⁵ Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulan binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

8

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

¹ O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai. ² Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na ningi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na ningi olo taqatngwa keresai. ³ Qotei na aqa segi Niri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa singila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej. ⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walweloiaeqnum. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

⁵ Tamo nanji areqalo namij aqa kumbra na walweleqnum qaji nanji areqalo namij dauryeqnum.

Ariya tamo nanği Mondor aqa kumbra na walweleqñub qaji nanği Mondor aqa areqalo dauryeqñub. ⁶ Tamo nanği areqalo namij dauryoqñqab di nanği moreñqab. Ariya tamo nanği Mondor aqa areqalo dauryoqñqab di nanği lawo na ñambile sqab. ⁷ Tamo nanği areqalo namij dauryeqñub qaji nanği Qotei ti jeu atoqñsib unub. Di kiyaaqa? Nanği Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanği dal anjam dauryqa keresai bole sai. ⁸ Tamo nanği areqalo namij na walweleqñub qaji nanği kumbra Qotei a areareteqñu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ninği areqalo namij aqa kumbra na walweloñqñub. Qotei aqa Mondor a nunço are miligiq di unu deqa ninği Mondor aqa kumbra na walweleqñub. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai. ¹⁰ Ninği une ti unub deqa nunço jejamu moiças. Ariya Kristus a nunço are miligiq di unu deqa ninği Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Mondor na ninği ñambile eñgwas. ¹¹ Qotei na aqa Niri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nunço are miligiq di unu deqa Qotei na nunço jejamu moiças qaji di dego subq na tigeltosim ninği ñambile eñgwas. Di Mondor aqa siñgila na ninği ñambile eñgwas.

Iga Qotei aqa angro tinñin unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai. ¹³ Ninği areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ninği moreñqab. Ariya ninği Mondor aqa siñgila na nunço jejamu aqa kumbra moiyoqñab di ninği ñambile sqab. ¹⁴ Tamo unğasari

kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreqnaq walweleqñub qaji nanği Qotei aqa anğro tıntın unub. ¹⁵ Qotei na nıngi laña kanğal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor nıngi engosai. Nıngi laña kanğal tamo sqab di nıngi ulaqab. Qotei na nıngi aqa segi anğro tıntın sqajqa marsiq aqa Mondor nıngi enğej. Deqa nıngi endegsib Qotei meteqñub, “O ni gago Abu.” ¹⁶ Mondor a segi gago are miligiq di waueqñu deqa iga endegsi boleq di mareqñum, “Bole, iga Qotei aqa anğro unum.” ¹⁷ Iga Qotei aqa anğro unum deqa mondoñ ıngi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. ıngi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a ıngi di osaisosıqa jaqatın qoboiyej. Deqa iga dego jaqatın qoboiyoqñom. Qoboiyosim mondoñ iga a ombla ıngi di osim so bole gaigai sqom.

Mondoñ Qotei na iga so bole egwas

¹⁸ Mondoñ Qotei na so bole di babtosisim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatın iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatın kalil tulañ bunyesqas. ¹⁹ Mondoñ Qotei na aqa segi anğro nanği babtelenqas. Nanği babtqajqa bati di Qotei a nami atej. ıngi ıngi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanği na bati di unqajqa deqa tariñoqñsib ñam atoqñsib endegsib nenemeqñub, “Bati gembu bati di brantqas?” ²⁰ Bini ıngi ıngi kalil nanği di ugeosib unub. Nango segi areqalo na nanği ugeosai. Qotei a segi na nanği ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondoñ nanği enjrqas qaji deqa tariñoqñsib unub. ²¹ Qotei na ıngi ıngi kalil di nanği ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondoñ bati Qotei a

nami atej qaji di brantimqa a na ingi ingi kalil di olo boletnjrimqa nanngi aqa angoro nanngi ti koba na tulan bole sqab.

²² Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanngi jaqatin koba obuloqnsib akam ti unub. Nanngi nami jaqatin oqneb agi bini oqnsib unub. Unqa a angorotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. ²³ Ingi ingi kalil di nanngi segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulan boledamu dego iga egwas. Osim mondon a boleq di mergwas, “Ningi ijo angoro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariñoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas. ²⁴ Qotei a iga elenej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariñoqnsim unum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a ingi bole bei oqas di a kiyaaqa ingi deqa olo tariñqas? ²⁵ Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondon oqom. Deqa bini iga gulbe qoboioqnsim tariñoqnsim unum.

²⁶ Iga singila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga ingi kiye qa pailyqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiqa iga qa pailyeqnu. ²⁷ Qotei agi tamo nanngo are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nanngi qa pailyeqnu.

²⁸ Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiye-qnub qaji nanği Qotei na geregereinjreqnu. A nami nanği elenğa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanği ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil nanğoq di branteqnu qaji dena nanği olo boletnjreqnu. ²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nanği qa qalieej qaji nanği di a na giltnjrej dego. Nanği aqa Niri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanği giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa anğro gargekoba nanğo was matu sqas. ³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanği di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanği di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nanği di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai. ³² Qotei na aqa segi Niri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Niri iga egej deqa iga qalieonum, a na inği bole kalil dego iga egoqnqas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. ³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu. ³⁵ Kristus a segi na iga tulan

qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai.
³⁶ Bole, inği uge uge di gagoq di brantoqnqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu,

“O Qotei, iga ino segi tamo unğasari unum

deqa bati gaigai jeu tamo nanği na iga lugoqnsib moiyoğgeqnu.

Nanği iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu.”

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigej deqa inği uge uge kalil di gagoq di brantoqnqas di unğum. A na gaigai iga sinğilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. ³⁸⁻³⁹ Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are sinğilatosisim qalieonum, inği bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambile ti lan anğro nanği ti mondor sinğila nanği ti inği inği bini unub qaji nanği ti inği inği bunuqna brantelenqab qaji nanği ti inği inği sinğila ejunub qaji nanği ti inği inği lan goqe di unub qaji nanği ti inği inği mandam sorgomq di unub qaji nanği ti inği inği Qotei na gereiyelenej qaji nanği ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa sinğila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

9

Pol a Israel nanği qa are gulbeiyognej

¹ E Kristus aqa tamo unum deqa e niği anjam bole merngeqnum. E gisañ anjam merngosaeqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ² E gaigai are tulañ gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum. ³ Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanği olo kamba elename.” E degsi pailyeqnum. ⁴ Ijo was nanği di Israel tamo unub. Qotei na nanği aqa segi anğro qa giltñrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami siñgilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanği enjrej. Osiqa minjrej, “Mondoñ e na niği iği bole bole enğwai.” ⁵ Nanğo moma utru nanği ñam koba ti soqneb. Nanğoq dena Kristus a ñambabej. Kristus a segi Qotei. A iği iği kalil nanğo gate. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnoqom. Bole.

Qotei a Israel nanğoq di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nanği di iği bole bole enjrqa marej. Ariya a na iği di nanği enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonej”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nanğo leñ na ñambabeb qaji nanği Israel tamo tiñtiñ sai. ⁷ Bole, nanği Abraham aqa leñ na ñambabeb. Ariya nanği kalil Abraham aqa anğro tiñtiñ sai. Qotei a nami Abraham minjeñ, “Ino anğro mel Aisak aqa leñ na qujai ino anğro tiñtiñ nanği brantqab.” ⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nanğo ai abu na nanği ñambabtñjr qab dena nanği Qotei aqa anğro tiñtiñ brantqasai. Tamo

nanği Qotei aqa anjam nami marej qaji di nanġo areqaloq di siġilatqab dena qujai nanği Abraham aqa anġro tiġtiġ brantqab. ⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minjeġ, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino njaun Sara a anġro mel oqas.”

¹⁰ Qotei aqa anjam bei deġo unu. Rebeka a aqaratonaga aqa anġro mel aiyel Eso Jekop wo nanği nambabeb. Nanġo abu agi gago moma utru Aisak. ¹¹⁻¹² Ariya Qotei na anġro mel qujai segi giltej. A anġro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo daury-oqnsiq tamo nanği giltnjreqnu. Deqa Rebeka aqa anġro aiyel nanği di nambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minjeġ, “Anġro namo nambabqas qaji a na anġro bunu nambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kaŋgalyoqnqas.” ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyosaieqnum.”

¹⁴ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai. ¹⁵ Agi Qotei a nami Moses endegsi minjeġ, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.” ¹⁶ Deqa ijo was niġgi quiy. Qotei a tamo bei giltqas di aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai. ¹⁷ Agi a nami Isip nanġo mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minjeġ, “E ijo siġila kobaquja ni osormitqa tamo

unġasari kalil naŋgi unsib sawa sawa kalilq di ijo ñam mare mare laqnaqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nengrenyeb unu. ¹⁸ Deqa ijo was, iġa endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

¹⁹ Ariya niŋgi e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaqo olo iġa une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dau-ryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.” ²⁰ O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi nġirinġtam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaqo e degsi gereibonum?” A degsi minjqas keresai. ²¹ Web gereiyo tamo a aqa segi areqalo na mandam onġol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulaŋ boledamu gereiyqas. Di iŋgi goiqajqa. Ariya web bei bolesai laŋa wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyo tamo a degyqas di a kumbra uġe yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

²² Qotei a dego kumbra di yeqnu. Aġi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaqo? Tamo unġasari naŋgi aqa siŋgila qalieqajqa deqa. Tamo unġasari Qotei a naŋgi qa minjin oqeteqnu qaji naŋgi padalqa gamq di unub. Ariya a na naŋgi urur padaltnjrosai eqnu. A naŋgi qa tariŋsokobaiyeqnu. ²³ A degyeqnu. Di kiyaaqo? Tamo unġasari a naŋgi qa duleqnu qaji naŋgi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulaŋ boledamu. Naŋgi aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej. ²⁴ Tamo unġasari Qotei a naŋgi qa duleqnu qaji naŋgi di

agi iga. A na iga metgej. A Juda nan̄go segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nan̄goq dena dego iga metgej. ²⁵ Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi nengrenyej, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nan̄gi di e na olo minjr̄qai, ‘Nin̄gi ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosai oqnem qaji nan̄gi di e na olo qalaqalainjr̄qai. ²⁶ E nami sawa bei bei qaji nan̄gi endegsi minjrem, ‘Nin̄gi ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nan̄gi endegsi minjr̄qai, ‘Nin̄gi ijo segi an̄gro unub. Agi e Qotei n̄ambile unum qaji.’ ”

²⁷ Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nan̄gi qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nan̄go moma nan̄gi ulul bul tulan̄ gargekobaqab. Ariya nan̄go ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elen̄qas. ²⁸ Od, Tamo Koba a na mandam̄q endi tamo un̄gasari nan̄gi urur n̄olawotnr̄qas.” ²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei sin̄gila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekriterem qamu.”

Israel nan̄gi Qotei qa nan̄go areqalo sin̄gilatosai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nan̄gi tamo bole une saīqoji sqajqa gam n̄amosai oqneb. Ariya nan̄gi gam di iteb. Gam agiende. Nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilateq̄nub gam dena nan̄gi tamo bole une saīqoji unub. ³¹ Ariya Israel nan̄gi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaq̄neb. Nan̄gi are qaloq̄neb, “Gam dena iga Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saīqoji sqom.” Ariya nan̄gi dal

anjam dauryoqneb gam dena nanği tamo bole une saiqoji sosai. ³² Di kiyaaqa? Nanği tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa nanžo areqalo singilatqa urateb deqa. Nanği maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom.” Nanği degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib maŋgaloqneb. ³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Ninği quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanği quraqyosib maŋgalqab. Ariya tamo nanği tal ai utru deqa nanžo areqalo singilatqab di nanği jemainjrqasai.”

10

Israel nanği Qotei aqa kumbra qaliesai

¹ O ijo was, e Israel nanği qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanği elename.” ² E qalieonum, Israel nanği Qotei qa tulaŋ singilaeqnum. Ariya nanği powo na degyo-saieqnum. ³ Nanği Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nanği nanžo segi singila na tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnum. Nanği Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqnum. ⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo unğasari kalil Kristus qa nanžo areqalo singilateqnum qaji nanği Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

⁵ Israel nanği tamo bole une saiqoji sqajqa marsibqa dal anjam dauryeqnum. Moses a nami nanği qa osiqa anjam endegsi nenğrenyej, “Tamo

a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nambile sqas.” Moses a anjam degsi nenngrenyej. ⁶ Ariya tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilateq nub qaji nanngi Qotei aqa nãngalaq di tamo bole une saiçoji unub. Deqa Moses a nanngi qa osiqa anjam endegsi nenngrenyej, “Ninngi nunngo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lan qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’ ” ⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nenngrenyej, “Ninngi endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’ ” ⁸ Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nunngo medabuq di unu. A nunngo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nanngo areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum. ⁹ Deqa ninngi nunngo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nunngo are miligiq di singilatiy. Ninngi degyqab di Qotei na ninngi elenqas. ¹⁰ Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiçoji qa mergeqnu. Gago medabu na iga Yesus aqa ñam soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga elenqenu.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi jemainjrqasai.” ¹² Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeq nub qaji nanngi tulan geregere-injreqnu. ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi

unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqnsib pailyeqñub qaji nanği a na elenqas.”

¹⁴ Ariya tamo nanği Kristus qa nanžo areqalo singilatqasai di nanği kiyersib a metosib pailyeqñab? Nanği aqa anjam quqwasai di nanği kiyersib a qa nanžo areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nanği Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanği kiyersib aqa anjam quqwab? ¹⁵ Kristus na anjam palonto tamo nanği qarinqñqasai di nanği kiyersib aqa anjam palontqab? Di kere-sai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanği agi beqñub. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanği anjam bole osi beqñabqa tamo unğasari nanği tulan areboleboleinğreñnu.”

Israel nanği Qotei aqa anjam bole dauryosaieqñub

¹⁶ Tamo unğasari kalil nanği Kristus aqa anjam bole di dauryeqñub e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanžo areqaloq di singilateqñub.”

¹⁷ Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqñum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqñnu.

¹⁸ Ariya e ninği endegsi nenemğwai. Israel nanği Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanği quoqñeb. Agi nenğren endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo unğasari kalil nanği quoqñeb.” ¹⁹ Deqa e ninği olo nenemğwai. Israel nanği anjam di aqa utru poinğrosai kiyo? Sai. Nanği poinğrej. Agi

Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanği ñam saiqoji unub. Nanği tamo bolesai. Nanği e qa qaliesai dego. Ariya e na nanği elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanço are ugetetnjrit nanği njirinqab.” ²⁰ Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanği qa osiq Qotei aqa anjam endegsi siŋgila na marej, “Tamo nanği e qa namosaioqneb qaji nanği e itbeb. Tamo nanği e qa marosaioqneb qaji nanği e nubeb.” ²¹ Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel nanği qa endegsi marej, “E bati gaigai nanği qa tariŋoqnsim metnjreqnam nanği olo diqoqnsib ijo anjam go-tranjeqnub.”

11

Qotei a tamo quja quja segi elenjoqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu

¹ Deqa e niŋgi endegsi nenemŋgwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nanği qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa leŋ na nambabem. ² Qotei na Israel nanği qoreinjrosai. Nanği aqa segi tamo ungasari unub. A nami nanği qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa anjam di niŋgi qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanço kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailyej, ³ “O Tamo Koba, nanği na ino medabu o qaji tamo nanği ñumelenjoqnsib ino atra bijal niñaqyeqnu. E segi qujai ni daurmeqnum deqa nanği na e lubqa laqnu.” Elaija a Qotei degsi pailyej. ⁴ Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minjej? A endegsi minjej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nanği

dego e daurbeqnu. Nanği sinğa pulutosib gisañ qotei Bal a qa louosaieqnu.” Qotei na Elaija degsi minje.

⁵ Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu. Tamo nanği a na elenqnu qaji di a nanği qa are boleyonaq giltnjrej. ⁶ A nanžo wau bole bei qa are qalsiq nanği giltnjrosai. Nanği wau bole yonab a deqa are qalsiq nanği giltnjrej qamu a nanği qa are boleyej aqa kumbra di laña ulonje qamu.

⁷ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nanği tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnab ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel nanği qudei aqa segi qa marsiq giltnjrej. Deqa nanği aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nanği gargekoba Qotei na olo areqalo getentetnjroqnej. ⁸ Nanği qa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na nanği nanaritnjrsiqa nanžo namdamu ti dabkala ti torei getentetnjrej. Nanği nami degsib soqneb bosiq agi bini degsib unub.” ⁹ Devit a dego nanği qa osiqa endegsi marej,

“Nanği inği uyqa korooqnbqa gulbe gargekoba nanžoq di brantoqnsim kakan bul nanği kabutnjroqnas.

Osim sil bul nanžo kakro qainyetnjrsim nanği uneq breinjrim nanžo sinğa meniñq di tanjosib ululoñosib awai ugedamu oqñqab.

¹⁰ Nanžo namdamu dego getenjrim sawa unqajqa keresainjrim sqab.

Soqñib Qotei na nanžo qore tanu pulutetnjrim nanği tingiqa keresai. Nanği gaigai degsib

sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji nanği olo elenęqnu

¹¹ Deqa ijo was, e ningi endegsi nenemęgwai. Israel nanği ululoneb deqa nanği torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nanği elenęqnu. Israel nanği Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nanği elenęqnu. ¹² Israel nanği Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo unęasari mandamq endi unub qaji nanği so bole enjreqnu. Od, Israel nanği Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nanği so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondonę Israel nanği olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nanği ti sawa bei bei qaji kalil nanği ti so tulan boledamu enjrqas.

¹³ O sawa bei bei qaji ningi e na anjam endegsi mernęit quiy. Qotei na e qarınbej deqa e nunęo ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulan areboleboleibeqnu. ¹⁴ Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanęo areqalo tigeltetnjritqa kumbra bole bole Qotei a ningi enęeqnu qaji di nanği dego oqajqa maribqa Qotei na nanği qudei elenęqas. ¹⁵ Qotei na Israel nanği walinjrej gam dena a na olo tamo unęasari gargekoba mandamq endi unub qaji nanği elenęosiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nanği elenęqas gam dena a na tamo unęasari gargekoba nanği olo subq na tigeltnjrqas.

¹⁶ Iga bem sum oqnsim dena bem gereiyoqnsim potoqnsim taqal bei Qotei atraiyeqnum. Deqa

bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa nam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani. ¹⁷ Israel nangi nam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na gingeñjrsiqa breinjrej. Ariya ningi sawa bei bei qaji unub deqa ningi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenosiqa nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di agi ningi segi. Dani Qotei na gingeñjrsiq breinjrej qaji nanjo sawa di agi ningi na olo eb. Deqa bini ningi nam oliv qure qaji aqa dani nangi ti namur bole oqnsib unub. ¹⁸ Deqa ningi diqosib endegsib are qalaib, “Iga na nam oliv qure qaji aqa dani qudei nangi bunjreqnum.” Ningi diqwab di ningi mati endegsib are qaliy. Nam oliv aqa jirim a na ningi namur engeqnu. Ningi na jirim di namur yosaieqñub.

¹⁹ Ariya ningi na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei gingeñjrsiq nangi breinjrsiqa olo iga osiqa nanjo limeq di iga betertgej unum.” ²⁰ Nunjo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nangi Qotei qa nanjo areqalo singilatosai deqa Qotei na nangi gingeñjrsiqa breinjrej. Ariya ningi Qotei qa nunjo areqalo singilateqñub deqa Qotei na ningi olo elenjej. Di nunjo segi wau bole bei na sai. Deqa ningi nunjo segi ñam soqtaib. Ningi ulaoiy. ²¹ Ningi are qaliy. Nam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na gingeñjrsiqa breinjrej. Deqa ningi nunjo segi ñam soqtosib diqwab di a na ningi dego gingeñgosim breingwas. ²² Ningi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nangi kumbra bole enjreqnu.

Osiqa olo tamo qudei nanği gulbe enjreqnu. Tamo nanği Qotei qoreiyosib ulonęeb qaji nanği di a na gulbe enjreqnu. Ariya niği Qotei aqa kumbra bole geregere ojqab di a na kumbra bole di niği enęoqnqas. Saiqas di a na niği dego gięęęosim breiņęwas. ²³ Dani qudei nanği nami ęam oliv qure qaji di sonab Qotei na nanği gięęęnijsiq breiņrej. Ariya nanği are bulyosib Qotei qa nanęo areqalo sięęilatqab di a na nanği olo joqsim ęam oliv qoboq di betertņjręas. Od, Qotei na nanği olo betertņjręa kere. ²⁴ Niği qalie, nami niği nańu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na niği dena gięęęęosiq joqsi bosiq ęam oliv qure qaji aqa qoboq di betertņęej. ęam oliv qure qaji di nuņęo ęam utru tiņtiņ sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na ęam oliv qure qaji aqa segi dani nanği olo joqsim bosim nanęo segi limeq di betertņjręas.

Qotei a tamo unęasari kalil nanği qa are boleiyosim elenęaqjqa are koba unu

²⁵ O ijo was kalil, niği diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Niği degaib. E uli anjam bei mernęwai. Israel gargekoba nanęo areqalo geteņnjrejunu. Nanği degsib soqni b sawa bei bei qaji tamo unęasari Qotei na nami giltņrej nanği di kalil elenękritosim kereamqa bati deqa a na Israel nanęo areqalo olo waqtetņjręas. ²⁶ Gam dena Qotei na Israel kalil nanği elenęas. Aęi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenęrenęeb unu, “Aqaryaiņęo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nanği are bulyetņjrim nanği ijo anjam gotraņęaqjqa kumbra

di olo uratqab. ²⁷ Yimqa bati deqa e nanği koba na anjam qosisiy dena nanço une kalil kobotet-njrçai.” Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb. ²⁸ Israel nanği Yesus aqa anjam bole qoreiyeqñub deqa nanği Qotei ti jeu atoqñsib unub. Deqa Qotei na nanği kamba uratñjroqñsiq olo ninği sawa bei bei çaji tamo uñgasari eleñeqnu. Nami Qotei na Israel nanği giltñjrñsiqa qalaqalainjrej. A nanço moma utru nanği qa are çalsiq kumbra degyej. ²⁹ Iga çalie, Qotei a tamo uñgasari nanği metñjrñsim inği bole bole enjrças di a bunuçna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

³⁰ O sawa bei bei çaji ninği nami Qotei aqa anjam gotrañyoqñeb. Ariya bini Israel nanği kamba Qotei aqa anjam gotrañyeqñub. Gam dena Qotei a olo ninği qa duleqnu. ³¹ Od, Israel nanği Qotei aqa anjam gotrañyeqñub deqa Qotei a ninği qa duleqnu. Gam dena bunuçna Qotei a Israel nanği qa kamba dego olo dulqas. ³² Qotei na iga kalil aqa anjam gotrañyçajqa kumbraq di breigonaqa iga tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kiyaca? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

³³ O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulañ bolequja. Di tulañ guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai. ³⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo çalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? ³⁵ Tamo yai na Qotei inği bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yçajqa minjças?

Tamo dego bei sosai.” ³⁶ O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi ingi kalil atelenjej. A ingi ingi kalil qa utru. Ingi ingi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnom. Bole.

12

Ningi nungo jejamu osib Qotei atraiyiy

¹ O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e ningi singila na endegsi merngwai. Ningi nungo segi jejamu ñambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari bole unub deqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei qa bole louoqñqab. ² Ningi mandam tamo nanngo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areqalo bunuj engimqa ningi tamo bunuj sosib dena ningi Qotei aqa areqalo geregere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji de ti kumbra tulan bolequja de ti keretosib dauryoqniy.

Wau segi segi Qotei na ningi engej qaji di yoqniy

³ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Ningi nungo segi ñam soqtaib. Osib nungo was qudei nanngi bunñjrqa are qalaib. Ningi areqalo bole ti sosib nungo kumbra geregere tenemtoqniy. Qotei na ningi segi segi singila engej deqa ningi singila di osib Qotei qa nungo areqalo singilatosib wauoqniy. ⁴ Ningi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti siŋga ti ñamdamu ti dabkala ti unub. Nanngi kalil wau qujai yosaieqñub. Nanngi wau segi segi yeqñub. ⁵ Dego kere iga tamo ungasari gargekoba

unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujaiq di turtejunum.

⁶ Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nanqi singila enjrej deqa nanqi a qa nanqo areqalo singilatoqnsib aqa med-abu osib anjam palontoqnebe. ⁷ A na tamo qudei nanqi singila enjrej deqa nanqi nanqo Kristen was nanqi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nanqi singila enjrej deqa nanqi aqa anjam plaltoqnebe. ⁸ A na tamo qudei nanqi singila enjrej deqa nanqi nanqo Kristen was nanqi singilatnjroqnebe. A na tamo qudei nanqi singila enjrej deqa nanqi silali inji inji jeiyoqnsib tamo unqasari inji qa truque-qnub qaji nanqi enjroqnebe. A na tamo qudei nanqi singila enjrej deqa nanqi aqa wau gegerere taqatoqnebe. A na tamo qudei nanqi singila enjrej deqa nanqi arebolebole na tamo unqasari nanqi qa duloqnebe.

Ninji na nunqo Kristen was nanqi bole qalaqalainjroqniy

⁹ O ijo was ninji na tamo unqasari nanqi bole qalaqalainjroqniy. Ninji gisan na nanqi qalaqalainjraib. Ninji kumbra uge kalil torei uratekritisib kumbra bole segi beteryosib yoqniy. ¹⁰ Ninji gaigai Qotei aqa segi tamo unqasari nanqi nunqo was tintinj edegosib nanqi qalaqalainjroqniy. Ninji nunqo segi ñam tentoqnsib Kristen was nanqo ñam olo soqtoqniy. ¹¹ Ninji gaigai singila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nunqoq aiyooqnsim are tigeltetngoqnim ninji Tamo Koba aqa wau ojajqqa tulanj singilaoqniy. ¹² Mondorj Qotei na

ningi lan qureq osi oqwas. Ningsi deq oqwajqa tariñoqnsib areboleboleiñgoqneme. Osib gulbe nungoq boqnimqa ningi singila na tigelognsib qoboiyoqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

¹³ Qotei aqa segi tamo ungasari qudei nangi ingi ingi qa truquoqniqbqa ningi na nangi aqaryainjroqniy. Tamo lanaj nangi dego nungo meq boqniqbqa nangi oqnsib geregereinjroqniy.

¹⁴ Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa di unqum, ningi kamba olo Qotei na nangi aqaryainjrqa marsib pailyoqniy. Qotei na nangi ugetnjrqajqa deqa pailyaib. ¹⁵ Kristen was qudei nangi areboleboleinjrinqa ningi nangi koba na areboleboleingeme. Kristen was qudei nangi akamoqniqbqa ningi nangi koba na akamoiy. ¹⁶ Ningsi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Ningsi nungo segi ñam soqtqa are qalaib. Ningsi tamo ñam saiqoji nangi koba na laqniy. Ningsi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ningsi degaib.

¹⁷ Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba nangi kumbra uge enjraib. Ningsi tamo kalil nanjo ñamgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸ Ningsi ñirin ti qoto ti uratij. Gam soqnimqa ningi gaigai tamo ungasari kalil nangi koba na are qujaitosib lawo na soqniy. ¹⁹ O ijo was bole, tamo qudei na ningi gulbe engibqa ningi na kamba nangi gulbe enjraib. Uratosib nangi Qotei aqa banq di atibqa a segi nangi qa ñirinjosim gulbe enjrqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nanjo une qa nangi

kambatnjqai. ²⁰ Deqa ino jeu tamo bei a mamyimqa ni a gereiyosim inqi anaiye. A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas.” ²¹ O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ningi segi segi endegsi mernjgwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnim ni segi singilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotranyqam.

13

Ninqi sawa taqato qaji mandor nanqo sorgomq di soqniy

¹ Ninqi kalil sawa taqato qaji mandor nanqo sorgomq di geregere soqniy. Iga qalie, mandor nanqi lanja wauosai. Qotei a segi na nanqi wau enjreqnaqa nanqi sawa taqateqnub. Qotei a segi na nanqi atelenej unub. ² Deqa tamo nanqi mandor nanqo anjam gotranyqab di nanqi Qotei aqa anjam dego gotranyonub. Tamo nanqi degyqab di nanqi awai uge oqab. ³ Mandor nanqi wau ojeqnub di tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi ula enjqajqa deqa waueqnub. Mandor nanqi na tamo kumbra bole bole yeqnub qaji nanqi ula enjqajqa deqa wauosai. Deqa ninqi kumbra bole bole yoqniy. Ninqi degyqab di ninqi mandor nanqi qa ulaqasai. Nanqi na nunqo ñam soqtetngwab. ⁴ Mandor nanqi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanqo wau qujai agi nanqi na ninqi aqaryaingoqnsib geregereingeqnub. Ariya ninqi kumbra uge uge yoqnqab di ninqi nanqi qa ulaqab. Ninqi qalie, mandor nanqi sebru ojejunub. Nanqi sebru lanja ojosai. Nanqi Qotei aqa wau tamo

bul unub deqa nan̄gi sebru dena tamo un̄gasari kumbra uge uge yeqnub qaji nan̄gi awai uge en̄jreqnub. ⁵ Deqa iga mandor nan̄go sorgomq di geregere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nan̄go anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nan̄go anjam dauryqom.

⁶ Utru deqa nin̄gi takis waiyeqnub. Mandor nan̄gi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nan̄gi gaigai singila na wau taqateqnub. ⁷ Deqa nin̄gi na mandor nan̄go in̄gi in̄gi olo en̄jroqniy. Osib takis o qaji tamo nan̄go ban̄q di takis atoqniy. Od, nin̄gi tamo kokba kalil nan̄go sorgomq di geregere sosibqa nan̄go anjam quoqnsib kumbra bole bole osorn̄jroqniy. Osib nan̄go ñam soqtoqniy.

Nin̄gi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

⁸ Nin̄gi was bei aqa in̄gi in̄gi qudei ejunub di nun̄goq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nun̄goq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Nin̄gi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas. ⁹ Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Nin̄gi tamo bei qalsib moiyoitaib. Nin̄gi bajinaib. Nin̄gi was bei aqa in̄gi in̄gi qa mamaun̄gaiq. Nin̄gi was bei aqa un̄a jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nan̄gi degsim geregerein̄jroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁰ Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa

keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Niŋgi kumbra bole dauryosib walweloqniy

¹¹ Niŋgi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi niŋgi qalie. Niŋgi ŋeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Niŋgi qalie, Qotei na iga elenqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo siŋgilatem. Ariya bini Qotei na iga elenqajqa bati jomqo. ¹² Qolo koboeqnaqa sawa suwanqa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwan qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom. ¹³ Tamo a qanam walweleqnu dego kere iga kumbra bole tiŋtiŋ na walweloqnoqom. Deqa iga diqoqnsim alan kobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqnaasai. Iga sambala kumbra dego yoqnaqajqa are pruggoqnim kumbra uge jigat yoqnaasai. Iga laŋa laŋa ŋiriŋoqnsim tamo qudei naŋgi qa are ugeigoqnaasai. ¹⁴ Niŋgi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa niŋgi nuŋgo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

14

Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi peginjraib

¹ Tamo uŋgasari qudei Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnu b qaji naŋgo areqalo di kiŋala siŋgilaosai unu. Deqa niŋgi naŋgo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib naŋgi koba na anjam na qotaib. Niŋgi naŋgi osib gereinjriy. ² Naŋgo areqalo kiŋala siŋgilaosai unu deqa naŋgi damu uyosaieqnu b. Kalil getenteqnu b. Ariya tamo uŋgasari qudei Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnu b qaji naŋgi

qalie, nanɣi inɣi kalil uyqa kere. Osib nanɣi inɣi kalil uyeqñub. Nanɣi inɣi bei getentosaieqñub. ³ Deqa niɣi quiy. Tamo unɣasari inɣi kalil uyeqñub qaji nanɣi na olo tamo unɣasari damu getenteqñub qaji nanɣi uge qa minjraib. Tamo unɣasari damu getenteqñub qaji nanɣi na kamba dego tamo unɣasari inɣi kalil uyeqñub qaji nanɣi uge qa minjraib. Qotei na nanɣi kalil elenjej. ⁴ Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanɣal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanɣal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a siɣila yimqa a wau bole yqas.

⁵ Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, niɣi segi segi nunɣo areqalo geregere tenemtosib areqalo bole ti soqniy. ⁶ Tamo qudei nanɣi yori bati kokba uneqñub di nanɣi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqñub. Tamo qudei nanɣi inɣi kalil uyeqñub di nanɣi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqñub. Nanɣi inɣi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqñub. Tamo qudei nanɣi inɣi qudei getenteqñub. Di nanɣi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqñub. Nanɣi inɣi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqñub.

⁷ Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo ñambile di ijo segi ñambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai. ⁸ Iga ñambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim ñambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim

moiƣom. Deƣa iga ƣambile sqom kiyo iga moiƣom kiyo di iga Tamo Koba aƣa segi tamo unƣasari sqom. ⁹ Kristus a deƣo moisiƣ olo ƣambile osiƣ subƣ na tigelej. Deƣa a tamo ƣambile so ƣaji naƣgi ti tamo moreƣo ƣaji naƣgi ti naƣgo Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰ Niƣgi kiyaƣa nuƣgo Kristen was naƣgo kumbra pegiyoqnsib uge ƣa minjreqnub? Osib naƣgi misilinjreqnub? Niƣgi ƣalie, mondoƣ iga kalil Qotei aƣa ulatamuƣ di tigelamuƣ a na iga pegiƣwas. ¹¹ Aƣi Qotei aƣa anjam bei nami endegsib nenƣrenyeb unu, “E segi Tamo Koba. E ƣambile gaigai unum. Mondoƣ tamo unƣasari kalil naƣgi ijoƣ bosib ijo areƣ di siƣga pulutosib naƣgo medabu ƣujaitosib merbƣab, ‘Ni segi Qotei.’” ¹² Qotei aƣa anjam degsi unu deƣa iga ƣalieonum, diƣo bati ƣa iga segi segi kalil Qotei aƣa ulatamuƣ di tigelosim gago kumbra kalil babtosis minjnam a ƣuƣwas.

Niƣgi nuƣgo Kristen was naƣgi kumbra ugeƣ breinjraib

¹³ Deƣa iga gago Kristen was naƣgi uge ƣa minjrqasai. Osim naƣgi uneƣ breinjrqasai. ¹⁴ Tamo Koba Yesus na e powo ebej deƣa e ƣalieonum, inƣi inƣi kalil Qotei na gereiyelenej ƣaji di jiga bei saiƣoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are ƣalƣas, “Inƣi di jigat.” A degsi are ƣalsim deƣa a inƣi di getentƣas. ¹⁵ Ariya a inƣi di getetimƣa niƣgi olo inƣi di uyib nuƣgsimƣa a are gulbeiyƣas. Nuƣgo kumbra dena niƣgi ƣalaƣalaiyo kumbra uratosib nuƣgo Kristen was aƣa are gulbetetƣab. Kristus a nuƣgo was di ƣalaƣalaiyosiƣ moiyej deƣa

ningi nungo inġi uyo qa osib a ugeugeiyaib. ¹⁶ Nġi mareqñub, “Iga inġi di uyqom di kumbra bole.” Di nġi kere mareqñub. Ariya nungo kumbra bole di Kristen was qudei nangi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unġum, nġi inġi di uyaib. ¹⁷ Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga inġi ti ya ti uyoqñqom gam dena sai. ¹⁸ Tamo nangi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojgab di Qotei a nangi qa tulan arearetoqñqas. Amqa tamo unġasari kalil nangi na nangi unjrsib marqab, “Nangi tamo bole.”

¹⁹ Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nangi sinġilatnjoqñqom. ²⁰ Nġi inġi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, nġi inġi kalil uyqa kere. Ariya nġi inġi bei uysib dena nungo Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge. ²¹ Nġi damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo dena nungo was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa nġi kumbra di uratiy. ²² Nġi Qotei qa nungo areqalo sinġilateqñub deqa nġi qalie, nġi inġi kalil uyqa kere. Ariya nungo qalie di nungo are miligiq di ulitib soqñem. Yim Qotei a segi unqas. Nġi inġi bei uyqa marsib are gulbeinġwasai di nġi arebolebole na uyiy. ²³ Ariya nungo ambleq di tamo bei a inġi bei uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo sinġilateqñu ariya a inġi di uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une atqas.

Ninigi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

¹ Tamo unğasari qudei Yesus qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanjo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nanji aqaryainjroqnsim nanjo gulbe qoboiyetnjroqñqom. Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. ² Iga gago Kristen was nanji aqaryainjroqnsim singilatnjroqñqom. ³ Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosai qnej. A nami endegsi Qotei pailyej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqñub qaji nanji e qa dego anjam uge mareqñub.” Qotei aqa anjam di agi nenğrenq di unu. ⁴ Qotei aqa anjam kalil nami nenğrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwa-jqa deqa osib nenğrenyeb. Anjam dena gago are singilatetgim iga singila na tigeloqnsim Qotei na mondoñ iga elenqajqa deqa tarinjoqnsim sqom. Utru deqa nenğrenyeb. ⁵ Qotei a segi na gago are singilatetgoqnsiq aqaryaigeqnaqa iga singila na tigeleqñum. Deqa a na marimqa ninigi kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy. ⁶ Sosib ninigi kalil medabu qu-jaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

Kristus na Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti aqaryainjrej

⁷ Kristus a ninigi qa areboleboleiyonaq ninigi gereinğej dego kere ninigi nunjo Kristen was nanji qa areboleboleinğim gereinjroqniy. Yim nunjo kumbra dena ninigi Qotei aqa ñam tulañ soqtoqniy. ⁸ E endegsi marqai. Kristus a Juda nanji qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole.

A nami Juda nanĝo moma utru nanĝi inĝi bole bole enjrqa marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej. ⁹ Kristus a sawa bei bei qaji nanĝi qa dego wauoqnej. Qotei a nanĝi qa dulej aqa kumbra di nanĝi qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nenĝrenyeb unu,
 “E sawa bei bei qaji nanĝo ambleq di ino ñam soqtoqnqai.

E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnqai.”

¹⁰ Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji ninĝi ti Qotei aqa segi tamo unĝasari kalil nanĝi ti koba na areboleboleinĝim soqniy.” ¹¹ Anjam bei dego unu,

“O sawa bei bei qaji kalil,
 ninĝi Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.
 Od, ninĝi kalil aqa ñam soqtoqniy.”

¹² Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondor Devit aqa abu Jesi aqa moma nanĝoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nanĝi taqatnjroqnas. Nanĝi a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tariñoqnsib sqab.”

¹³ O ijo was, Qotei a nami iga inĝi bole bole egwajqa marej deqa iga tariñoqnsim unum. Ninĝi Qotei qa nunĝo areqalo singilateqnub deqa a na ninĝi tulanĝ keretnĝimqa ninĝi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ninĝi singilatnĝimqa ninĝi inĝi bole bole Qotei a nami enĝwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulanĝ areboleboleiyoqnej

¹⁴ O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, ningi kumbra bole gaigai yeqñub. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nangi gam bole osornjreqñub. ¹⁵ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nengrenyosim nuñgoq qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nengrenyonum. ¹⁶ E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nango ambleq di wauoqñsim Qotei aqa anjam bole nangi minjre minjre laqñum. E nangi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobilitqa Qotei a nangi qa tulan areboleboleiyqajqa deqa e waueqñum. Mondor Bole na nangi singilatnjrimqa nangi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nangi qa waueqñum.

¹⁷ Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqñum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan areboleboleibeqñu. ¹⁸⁻¹⁹ Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manwa gargekoba yoqñem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqñem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaaqa? A na sawa bei bei qaji nango are tigeltetnjrimqa nangi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqñsim gilsim torei Ilirikum sawaq di diñtem. ²⁰ E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji nango sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqñqai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem. ²¹ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nengrenq di unu, "Tamo ungasari Kristus aqa ñam nami quosai

qaji nanġi a unqab. Tamo unġasari aqa anjam nami quosai qaji nanġi qusib a qa poinjrqaŝ.”

Pol a Rom Kristen nanġi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

²² O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nuŋgoq bqajqa gam getenejunu. Deqa e nuŋgoq bqqa yeqnam keresaiibeqnu. ²³ Wausau gargekoba e niŋġi nuŋgwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji. ²⁴ Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nuŋgoq bosiy nuŋgsiy niŋġi ti koba na sokiñalayitqa niŋġi iŋġi iŋġi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

²⁵ Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nanġi unjrsiy aqaryainjrqi. Nanġi Qotei aqa segi tamo unġasari unub. ²⁶ Nanġi qudei iŋġi iŋġi qa truqueqnu deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nanġi na nanġi aqaryainjrqa marsib silali koroiyeb unu. ²⁷ Nanġi nanġo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nanġi na nanġi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnu deqa nanġi na kamba olo Juda Kristen nanġi jejamu qa iŋġi iŋġi qa aqaryainjreqnu. Nanġo wau bole agide.

²⁸ Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotsiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nuŋgoq bosiy nuŋgwai. ²⁹ E qalieonum. E nuŋgoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy niŋġi osorŋġitqa dena niŋġi siŋġilaqab.

³⁰ O ijo was niŋġi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na

Qotei pailyqajqa waukobaoqnqom. Od, ningi e qa Qotei pailyoqniy. ³¹ Yim Qotei na e aqaryaibosim anjam gotranjo tamo Judia sawaq di unub qaji nanjo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanji qa silali koroiyeqnum. Ningi Qotei pailyibqa a na nanjo are tigeltetnrimqa nanji ijo wau deqa tulan areboleboleinjrqas. ³² Qotei na marim e nunjoq bosiy nunjsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ningi koba na aqaratosim dena e singila oqai.

³³ Qotei a are lawo qa utru. A ningi kalil koba na soqnebe. Bole.

16

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanjoq qarinyej

¹ Ningi gago jaja Fibi osib gereiyoniy. A na Kristen tamo ungasari Senkria qureq di unub qaji nanji qa waukobaeqnu. ² Ningi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari unub deqa ningi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo inji bei qa truquamqa kiyo ningi na aqaryaiiy. A nami tamo ungasari gargekoba nanji aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaiboqnej. Deqa ningi a urataib. A kamba dego aqaryaiiy.

³ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nanji aiyel minjriy. Nanji aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. ⁴ Nami jeu tamo nanji na e lubqa laqnab nanji aiyel moiqa ulaosai. Nanji e aqaryaibeb. Deqa e nanji aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji

nanġi deġo nanġi aiyel minjreqnub, “Keretonub.”
⁵ Ariya ninġi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo unġasari kalil Prisila Akwila wo nanġo talq di loueqnub qaji nanġi deġo minjriy.

Osib Epainetus deġo ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulaġ qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanġi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo sinġilatej.

⁶ Ninġi na ijo kaiye anjam endi osib Maria deġo minjiy. A ninġi aqaryainġwa maroqnsiq waukobaoqnej.

⁷ Ninġi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nanġi aiyel deġo minjriy. Nanġi aiyel ijo lej nanġi. Jeu tamo nanġi na nanġi aiyel e ombla ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nanġi aiyel wau enjrej deqa nanġi aqa anjam mare mare laqnum. Deqa nanġi aiyel deġo ñam ti. E are bulyosaisonam nanġi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanġo areqalo sinġilateb.

⁸ Ariya ninġi ijo kaiye anjam endi Ampliatus deġo minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulaġ qalaqalaiyeqnum.

⁹ Ninġi Urbanus deġo ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Ninġi Stakis deġo ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulaġ qalaqalaiyeqnum.

¹⁰ Ninġi Apeles deġo ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ninġi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nanġi ti deġo minjriy.

¹¹ Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo leŋ.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai naŋgi ti dego minjriy. Naŋgi Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹² Ningi Trifina Trifosa wo naŋgi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Naŋgi aiyel Tamo Koba a qa waukobaeqnu.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau siŋila na ojeqnu.

¹³ Ningi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Ningi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

¹⁴ Ningi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas naŋgi minjriy. Osib Kristen was kalil naŋgi koba na unub qaji naŋgi dego minjriy.

¹⁵ Osib Filologus Julia wo naŋgi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimpas na ariya Qotei aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi koba na unub qaji naŋgi ti minjriy.

¹⁶ Ningi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi yeqnu.

Kristus aqa tamo uŋgasari qure qure kalilq di unub qaji naŋgi na dego ningi kaiyeiŋgonub.

Tamo qudei na Kristen naŋgi potoaiyeltnjreqnu

¹⁷ O ijo was, nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam ningi nami qusib dauryeb qaji

di gotranjoqnsib olo bubulyeqnub. Osib Kristen nanği potoaiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnub. Deqa e niği singila na endegsi merıgwai. Niği tamo deqaji nanği qa geregere ıam atoqnsib nanği qoreinjriy. ¹⁸ Tamo deqaji nanği gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieqnub. Nanği nanço segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Osib tamo unğasari nanği walawalainjroqnsib gisa gisanjroqnsib nanği nanaritnjreqnub. Tamo unğasari nanği di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqnub. ¹⁹ O ijo was, e niği qa tulan arebolebolebeqnu. Di kiyaqqa? Niği Qotei aqa anjam geregere dauryeqnab tamo unğasari kalil nanği deqa queqnub. Ariya e niği endegsi merıgwai. Niği kumbra bole yqajqa geregere poiıgoqnim kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy. ²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiıala a na Satan ojsim osi bosim nunço singaq di atim niği na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a niği qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nançoq qarınıyeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na niği kaiyeııgwı. Lusius na Jeson na Sosipater na nanği qalub dego niği kaiyeııgonub. Nanği qalub ijo len nanği.

²² Ijo ıam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nenğrenıyonum. E dego Tamo Koba aqa ıam na niği kaiyeııgonum.

²³ Gaius a dego niği kaiyeııgwı. A na e osıqa aqa segi talq di e gereıbeqnu. Osıqa Kristen tamo

uᅅgasari kalil qure endia loueqnub qaji naᅅgi dego gereinjreqnu.

Erastus Kwartus wo naᅅgi aiyel dego niᅅgi kaiyeiᅅgonub. Erastus a Korin qure naᅅgo silali taqateqnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niᅅgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²⁵ Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na niᅅgi torei siᅅgilatᅅgwa kere. Tulaᅅ nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqnej. ²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei ᅅambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo naᅅgi anjam di neᅅgreᅅyonab soqnej. Sonaqa iga na olo osim tamo uᅅgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naᅅgi minjre minjre laqnum. Deqa naᅅgi uli anjam di quoqnsib poinjreqnu. Qotei na anjam di boleq ateqnu. Di kiyaaqa? Tamo uᅅgasari sawa bei beiq di unub qaji naᅅgi anjam di qusib naᅅgo areqaloq di siᅅgilatosib dauryqajqa deqa. ²⁷ Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Yesus Aqa Anjam Bole 2000
The New Testament in the Anjam language of Papua
New Guinea, 2000 edition
Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini,
2000

Copyright © 2000 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2001-01-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

6bd977a8-0139-583b-a367-c04faf6223cc